

1829 ve 1830 fermanları Sırbistan'a tanınan özerkliğin derecesini belirlemiş, Osmanlı sivililerinin sadece yedi şehirde kalmalarına izin verilmişti. Bois le Comte'a göre 1834'te Semendire'nin çoğunluğu fakir ve düşkün 800 müslüman sakini mevcuttu. Bu sayı Semendire'yi Belgrad'dan (6500) ve Öziçe'den (Užice, 4000) sonra müslümanların yaşadığı üçüncü şehir yapıyordu. Ami Boué tarafından 1844'te toplanan belgelere göre 1838'de Semendire'nin 200 Türk hânesi ve 800-900 sâkini vardı. 1844 tarihli resmî Sırp kayıtlarına göre askerle korunan hisar içinde 743 hânedede 3265 Sırp'ın ve 150 hânedede 750 Türk'ün yaşadığı belirlenmişti. 1834-1862 yılları arasında Semendireli müslümanlar mülklerini zaman içinde elden çıkardılar. 1862'de Sırbistan'daki ciddi karışıklık sonrasında birçoğu şehri terketti ve genellikle Bosna'ya yerleşti. Çeşitli uluslararası baskılardan sonra 12 Nisan 1868'de Semendire dahil yedi şehir Sırlar'a bırakıldı. Geride kalan Semendire camileri ve Türk evleri son Osmanlılar'ın da ayrılması üzerine yıkıldı. Avusturya Konsolosu Lanoy bu esnada Semendire'de bulunmuş ve bir caminin kitâbesini alarak Maribor'daki (günümüzde Slovenya sınırları içinde) bugün hâlâ ayakta olan evinin duvarına koydurmuştur. Kitâbe metni şair Kâmilî tarafından kaleme alınmış olup 1812 veya 1814 tarihli, Semendire'nin mirilvâsi Hâlid Bey tarafından başlatılan yeniden yapılanma çalışmalarından bahseder. Ocak 1875 tarihli bir nüfus sicil kaydında birçok düşkün insanın ve yetimin, Belgrad, Semendire ve Fethülislâm'dan (Kladovo) gelen müslüman mültecilerin Tuna nehrinin aşığındaki son Osmanlı toprağı olan Vidin şehrinde bulunduğu ve devletin mülteci komisyonundan küçük bir günlük ücret alarak yaşadığı belirtilir (BA, ML.CRD, nr. 1911).

1868'den sonra Sırbistan'ın bir parçası olarak şehir tadrîcen toparlanmaya başladı. 1884'te Belgrad ile Niş arasında yapılan tren yolu şehri Balkanlar'dan geçen anayoldan ayırdı. 1906'daki "Schweinekrieg" boyunca bu hat Selânik'e uzatıldı ve Semendire bütün önemini kaybetti. Bâfi Bey'in türbesinin son kalıntıları da 1920'de ortadan kaldırıldı. 1921-1940 yılları arasında şehrin nüfusu 6296'dan 11.600'e yükseldi. Mühimmat yüklü bir trenin Haziran 1941'de patlaması sonucu 5000 kişi hayatını kaybetti, kalenin önemli kısımları da zarar gördü. II. Dünya Savaşı sırasında müttefiklerin 1944'teki üç bombardımanı şehirde daha çok zarar meydana

getirdi. Semendire savaşın ardından hızla gelişti. Kuleleri ve 1479-1480 yapımı dış duvarının yanı sıra kalede yapılan kazılarda ve birtakım büyük mezar taşlarının kazılması sırasında bulunan eserlerden oluşan Osmanlı Semendiresi'nin hâtiraları günümüzde sadece şehir müzesinde görülebilir. Yugoslavya döneminde burada birkaç aileden ibaret müslüman nüfusu bulunmaktaydı. Yugoslavya'nın dağılmasıyla ve Bosna-Hersek savaşından sonra (1995) bunlar da şehri tamamen terketti.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağı), V, 316-317; M. F. Thielen, *Die Europäische Türkei, Ein Handwörterbuch für Zeitungsleser*, Wien 1828, s. 252; Lj. Petrović, *Spomenica Petstogodisnjice Smedereuskog grada*, Beograd 1931, tür.yer.; A. Deroko, *Srednjevekovni Gradovi u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji*, Beograd 1950, s. 92-98, 140-149; a.m.f., *Mittelalterliche Burgen an der Donau*, Beograd 1964, s. 23-25, 42-65; a.m.f. – Sl. Nenadović, "Château Fort de Smederevo, Fouilles de 1956", *Starinar*, VII-VIII, Beograd 1958, s. 181-194; S. Cirković, "Smederevo-Prestonica Srpskih Despotovina", *Oslobodjenje gradova u Srbiji od Turaka 1862-1867*, Beograd 1970, s. 61-69; O. Zirojević, "Smederevo od pada pod tursku vlast do kraja XVI veka", a.e., s. 193-200; a.m.f., "Mihaloglu Ali Bey, Der Sandjakbey von Smederevo", *TTK Bildiriler*, VII (1973), II, 566-577; B. Peruničić, *Naselje i grad Smederevo*, Smederevo 1977, tür.yer.; E. Miljković-Bojanić, *Smedereuski Sandžak 1476-1560, Zemlja-Naselja-Stanovništvo*, Beograd 2004, tür.yer.; V. Skarić, "Nadpis sa jedne džamije u Smederevu", *Starinar*, VIII-IX (1933-34), s. 38-39; D. Pantelić, "Vojno-geografski opisi Srbije pred Kočinu kraljicu od 1783 i 1784 god", *Spomenik*, LXXXII, Beograd 1936, s. 1-153; B. Djurdjev, "Hrišćani-Spahije u Severnoj Srbiji", *Godišnjak Istorijskog Društva BiH*, IV, Sarajevo 1952, s. 164-170; V. Vinaver, "Tursko stanovništvo u Srbiji za vreme Prvog srpskog ustanka", *Istoriski Glasnik*, II, Beograd 1955, s. 41-80; Šaban Hodžić, "Migracije Muslimanskog stanovništva iz Srbije u sjeveristočnu Bosnu u 1788-1862 godine", *Članci i Gradja za Kulturnu Istoriju Istočne Bosne*, II, Tuzla 1958, s. 120-143; M. Popović, "La résidence de despot Djuradj Branković dans le châtelle de la forteresse de Smederevo", *Balkanoslavica*, VII, Beograd 1978, s. 101-112; C. Heywood, "The Evolution of the Ottoman Provincial Law-Code (Sancak Kânün-nâme): The Kânün-nâme-i Livâ-i Semendire", *TSAB*, XV/2 (1991), s. 223-251; Dimitrije Trifunović, "Smederevo", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1968, VII, 409-411; Suraiya Faroqhi, "Semendire", *EI² Suppl.* (İng.) s. 714-716.

ALEKSANDAR FOTIĆ – MACHIEL KIEL

SEMER

(bk. MÜSAMERE).

SEMERKANDÎ, Abdürrezzâk b. İshak

(bk. ABDÜRREZZÂK es-SEMERKANDÎ).

SEMERKANDÎ, Alâeddin

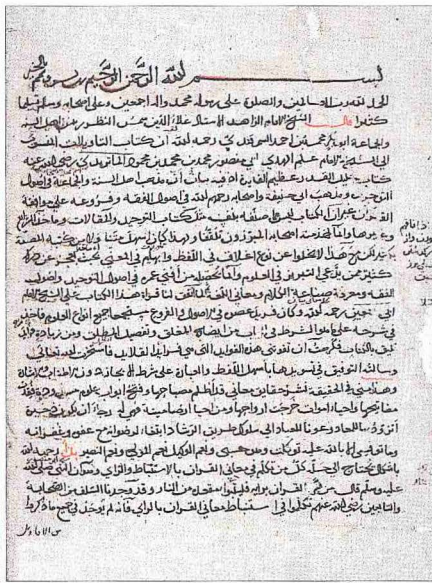
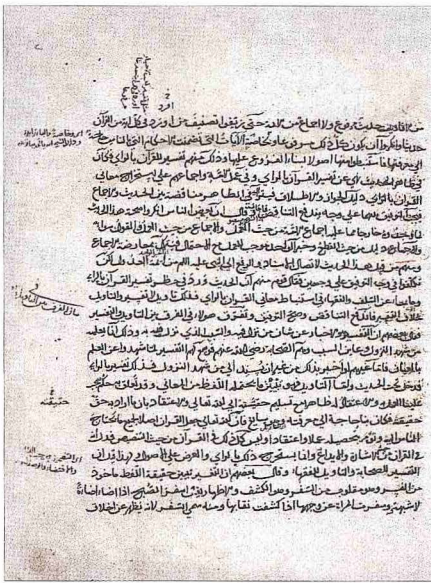
(علاء الدين السمرقندي)

Ebû Bekr Alâüddîn Muhammed
b. Ahmed b. Ebî Ahmed es-Semerkandî
(ö. 539/1144)

Hanefî fakihî.

Hayatına dair fazla bilgi yoktur. Bazı kaynaklarda künyesinin Ebû Mansûr şeklinde kaydedilmesi yanlış olmalıdır. Bir eserinde, ilmî faaliyetlerini büyük ölçüde Semerkant'ta sürdüren Hanefî usulcüsü Ebû'l-Usr Fahrülislâm el-Pezdevî'den (ö. 482/1089) "hocam" diye söz etmekte (*Mizânü'l-uşûl*, s. 401), biyografi kaynaklarında onun Hanefî âlimi Ebû'l-Yûsr el-Pezdevî ile (ö. 493/1100) Mâtürîdî kelâmcısı Ebû'l-Muîn en-Neseffî'nin (ö. 508/1114) öğrencisi olduğu kaydedilmekte, her iki âlimin daha çok Buhara'da ders verdiği bilinmektedir. W. Madelung, bu bilgilerden hareketle doğumunun 465'ten (1073) daha geç bir tarihte olmayacağı ve bir süre Semerkant'ta kaldıktan sonra Buhara'ya gidip tahsilini bu iki âlimin yanında tamamladığı sonucuna varmıştır. Madelung ayrıca onun Anadolu'da da bir süre kalmış ve Konya'ya gelmiş olabileceği ihtimalinden söz etmektedir (*Elr.*, I, 782).

Semerkandî'nin birlikte ders aldığı arkadaşları içinde hocalarından Ebû'l-Yûsr el-Pezdevî'nin oğlu Ebû'l-Meâlî Ahmed b. Muhammed el-Pezdevî, Fahrülislâm el-Pezdevî'nin oğlu Hasan b. Ali el-Pezdevî ve Necmeddin en-Neseffî zikredilmektedir. Resmî görev aldığına dair bir kayıt bulunmamakta, daha çok telif ve tadrîs faaliyetiyle meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Yetiştirdiği öğrenciler arasında kızı Fâtıma ile daha sonra damadı olan Ebû Bekir el-Kâsânî sayılabilir. Fâtıma, babasının *Tuhfetü'l-fukahâ'* adlı eserini ezberleyerek babasıyla ortak fetva vermeye başlamış, kendisinden uzun süre ders alıp bütün eserlerini okuyan Kâsânî de onun bu eserini esas alarak *Bedâ'î'u's-şanâ'i'* isimli ünlü kitabını kaleme almıştır. Bundan çok memnun olan Semerkandî'nin, kızı Fâtıma'yı onunla evlendirdiği ve mehir olarak bu eseri kabul ettiği, bu evlilikten sonra fetvaların Semerkandî, Fâtıma ve Kâsânî ortak imzasıyla çıktığı nakledilmektedir. *el-Hidâye* müellifi Burhâneddin el-Merginânî'nin hocası Ziyâeddin Muhammed b. Hüseyin el-Bendenî'ci, Semerkandî'nin bir diğer talebesidir. Çağdaşı Sem'ânî de onun kendisine icâzet gönderdiğini ve 1 Cemâzıyelevvel 539 (30 Ekim 1144) tarihinde Bu-

Alâeddin es-Semerkindî'nin *Şerhu Te'vilâtî'l-Kur'ân* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 48)

hara'da vefat ettiğini kaydetmektedir. Vefat yeriyle ilgili bir görüş ayrılığı yoksa da geç dönem kaynaklarında ölümüne dair 538 (Brockelmann, GAL, I, 374) ve 540 (Serkîs, II, 1046; Brockelmann, GAL Suppl., I, 640; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 90) gibi tarihlere de rastlanmaktadır. *Keşfü'z-zunûn*'da verilen 552 (II, 1636) ve 553 (II, 1916-1917) yıllarının ise Alâeddin Muhammed b. Abdülhamîd el-Üsmendî es-Semerkindî'nin vefat tarihi olduğu anlaşılmaktadır.

Karahanlılar devri Mâverâünnehir Hanefî âlimlerinin önde gelenlerinden olan Alâeddin es-Semerkindî'yi Sem'ânî münazara, usul ve kelâm sahalarında üstün bir âlim, Kâsânî zâhid ve Ehl-i sünnet'in reisi diye tanıtır. Semerkandî, zamanında Hanefî mezhebinin, özellikle de mezhep içinde klasik Hanefî usul ve fûrû geleneğinden farklı görüş ve yaklaşımlara sahip olduğu bilinen Mâverâünnehir Semerkant okulunun en büyük otoritelerinden biri kabul edilmektedir. Hanefî mezhebi içinde Ebû'l-Yûser el-Pezdevî, Ebû'l-Muîn en-Neseîfî, Alâeddin es-Semerkindî gibi Semerkant fıkah ve kelâm âlimlerinin girişimiyle ortaya çıkan ve Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'nin fikhî ve kelâmî görüşlerine öncü bir rol veren Semerkant ulemâsı, hâkim Hanefî usul geleneğinin yanında Mâtürîdî usul geleneği adı verilebilecek yeni bir usul anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ge-

rek usul gerekse fûrûda bu geleneği en iyi temsil eden ve günümüze kadar ulaştıran metinler Alâeddin es-Semerkindî'ye aittir.

Eserleri. 1. Tuḥfetü'l-fukahâ. Hanefî literatüründe metodu, sistematığı ve kolay anlaşılır olması ile tanınan önemli bir fûrû-ı fikhî kitâbidir. Kudûrî'nin *el-Muḥtaşar*'ına dayanan eser anılan metnin işlemelediği konuları işlemek, delillerini göstermek ve bunları sistemli biçimde açıklamak amacıyla kaleme alınmıştır. Kâsânî bu eseri muhteva ve tertip bakımından esas alarak *Bedâ'î'u's-şanâ'î' fi tertibi's-şerâ'î'* adlı kitabını yazmıştır (bk. BEDÂÎU'S-SANÂÎ). *Tuḥfe*'nin iki ayrı tenkitli neşri yapılmıştır (nşr. M. Zekî Abdülber, I-III, Dimaşk 1377/1958; Beyrut 1405/1984; Katar 1408/1987; nşr. M. el-Müntasır el-Kettânî – Vehbe ez-Zühaylî, I-IV, Dimaşk 1384/1964). **2. Mîzânü'l-uşûl fi netâ'ici'l-ukûl.** Fukahâ mesleği de denilen klasik Hanefî usul geleneğinden farklı ve daha çok mütekelimîn usul eserlerinin telif yöntemine uyan bir içerik ve metotla yazılan orijinal bir fikhî usulî kitâbı ve başta Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'nin görüşleri olmak üzere Semerkant Hanefî-Mâtürîdî kolunun fikhî-kelâmî yaklaşımlarını yansıtan en önemli metindir. Müellifin mukaddimede belirttiği ve metin içinde atıf yapıldığı üzere eserin mufassal ve muhtasar olmak üzere iki ayrı versiyonu olup günümüze ulaşan metin

muhtasar olanıdır (nşr. M. Zekî Abdülber, Devha 1404/1984; nşr. Abdülmelik Abdurrahman es-Sa'dî, Bağdat 1407/1987). **3. Şerhu Te'vilâtî'l-Kur'ân.** Mâtürîdî'nin tefsirinin şerhidir. Esas itibarıyla Ebû'l-Muîn en-Neseîfî'nin *Te'vilât* derslerinin takrirlerinden oluşmakla birlikte eserini tertibi ve ifadesi bu derslere katılan Semerkandî'ye aittir. Mâtürîdîliğin önemli kaynaklarından olan eserin çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları mevcuttur (meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 176, Esad Efendi, nr. 48, Cârullah Efendi, nr. 51; TSMK, Medine, nr. 179; Taşkent Ebû Reyhân Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü, nr. 3155, 3249). Bunlardan başka Semerkandî *Tuḥfetü'l-fukahâ*'da (I, 34, 283, 288, 298) *el-Mebsût*, *Şerhu't-Taḥâvî* gibi eserlerinden söz etmektedir. Kaynaklarda ona *Bezlü'n-nazar*, *el-Lübâb fi uşûlî'l-fikh*, *Muḥtefî'ur-rivâye*, *Şerhu'l-Câmi'i'l-kebir*, *Şerhu Manzûmehü'n-Neseîfî*, *İzâhu'l-kavâ'id fi 'ilmî'l-mu'ammâ* gibi eserler atfedilmek-teyse de bunların Ebû'l-Leys es-Semer-kandî, Şeyhülislâm Bahâeddin (Alâeddin) Ali b. Muhammed es-Semerkindî el-İsbîcâbî, Alâeddin Muhammed b. Abdülhamîd el-Üsmendî gibi müelliflerin eserleriyle karıştırıldığı anlaşılmaktadır (Kureşî, II, 23, 449; *Keşfü'z-zunûn*, I, 209, 569-570; II, 1542, 1627, 1631, 1636, 1867-1868; Brockelmann, GAL, I, 462; Suppl., I, 640; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 90, 92; M. Ebû Bekir b. Ali v.dğr., V, 83).

BİBLİYOGRAFYA :

Alâeddin es-Semerkindî, *Tuḥfetü'l-fukahâ* (nşr. M. Zekî Abdülber), Dimaşk 1377/1958, neşre-denin girişi, I, 12-22, 34, 283, 288, 298; a.m.f., *Mî-zânü'l-uşûl* (nşr. M. Zekî Abdülber), Devha 1404/1984, s. 401, ayrıca bk. neşre-denin girişi, s. z-f; Kâ-sânî, *Bedâ'î'*, I, 2, II, 8; II, 5, 279; Kureşî, *el-Ceûâhî-rü'l-muḍayye*, Haydarâbâd 1332, II, 6-7, 23, 28, 30, 51, 243-244, 270, 278, 449; İbn Kutluboğa, *Tâcüt'terâcim fi tabakâtî'l-Hanefiyye*, Bağdad 1962, s. 60; Taşkırîzâde, *Ḥabakâzî'l-fukahâ*, Musul, ts. (el-Mektebetü'l-merkeziyyetü'l-âmme), s. 94, 95; *Keşfü'z-zunûn*, I, 209, 336, 371, 376, 569-570; II, 1542, 1627, 1631, 1636, 1867-1868, 1916-1917; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 39-40, 158, 166; Râgîb et-Tabbâh, *l'İlâmü'n-nübela' bi-târîhi Halebi's-şehbâ'*, Halep 1343/1925, IV, 265; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1046-1047; Brockelmann, GAL, I, 374, 462; Suppl., I, 640; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 90, 92; Yusuf Ziya Kavakçı, *XI ve XII. Asır-larda Karahanlılar Devrinde Mâvâra' al-Nahr İslâm Hukukçuları*, Ankara 1976, s. 94-98; Abdül-vehhâb İbrâhim Ebû Süleyman, *Kitâbü'l-bahâ'î'l-ilmî*, Cidde 1403/1983, s. 336-337; Ahmet Özel, *Hanefî Fikhî Âlimleri*, Ankara 1990, s. 49; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü'l-şâmîl*, III, 202-203; M. Ebû Bekir b. Ali v.dğr., *İstidrâkât 'alâ Târîhi't-türâsî'l-'Arabî*, Cidde 1422, V, 83; Murteza Bedir, *Fikhî, Mezhep ve Sünnet*, İstanbul 2004, s. 26-30, 195-200; W. Madelung, "Alâ' al-Din Samarqandî", *Elr.*, I, 782-783.